

YAYIN TANITIM/BOOK REVIEW

Geçit, B. (2022), *İnsan Hakları Nedir?*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.102 s.

Yüksek Lisans Öğrencisi Zeki Talustan GÜLTEN*
Marmara Üniversitesi
talustann@gmail.com

Bekir Geçit tarafından kaleme alınan “İnsan Hakları Nedir?” başlıklı kitap, ilk olarak “Önsöz” ile başlamaktadır. Kitap; “Giriş” bölümü, “İnsan ve Hak Kavramları” isimli birinci bölüm, “İnsan Hakları Nedir?” başlıklı ikinci bölüm, “İnsan Hakları ve Özgürlükleri” başlıklı üçüncü bölüm ve “Sonuç” bölümüyle toplam beş bölümden oluşmaktadır. Kitapta en son olarak “Kaynakça” kısmı yer almaktadır.

Kitabın “İnsan ve Hak Kavramları” isimli birinci bölümü; “İnsan Nedir?”, “Hak Nedir?” ve “Hak ve Ödev” bölümlerine ayrılmıştır. “İnsan Hakları Nedir?” başlıklı ikinci bölümü ise “Temel Hakların Amacı”, “İnsan Haklarının Korunmasının Yararları”, “İnsan Haklarının Kaynağı Olarak Özgürlük ve Eşitlik”, “Birinci, İkinci ve Üçüncü Kuşak Haklar” ve “İnsan Haklarının Tarihsel Kökeni ve Gelişimi” başlıklarıyla birlikte beş bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerden “İnsan Haklarının Kaynağı Olarak Özgürlük ve Eşitlik” bölümü ise “Özgürlük”, “Eşitlik” ve “Özgürlüğün Sınırlandırılması” olarak üçe ayrılmıştır.

Aynı zamanda “Birinci, İkinci ve Üçüncü Kuşak Haklar” bölümü de “Birinci Kuşak Haklar”, “İkinci Kuşak Haklar” ve “Üçüncü Kuşak

---

* ORCID: orcid.org/0000-0001-5818-8331

Haklar” bölümlerine ayrılmıştır. Son olarak “İnsan Haklarının Tarihsel Kökeni ve Gelişimi” başlıklı bölümde de “İnsan Haklarıyla İlgili Uluslararası Sözleşmeler” alt başlığı yer almaktadır.

Kitabın “İnsan Hakları ve Özgürlükleri” başlıklı üçüncü bölümünde ise “İnsan Hakları Çeşitleri” ve “Temel Özgürlükler” olmak üzere iki alt başlık yer almaktadır. Bu bölümlerden “İnsan Hakları Çeşitleri” bölümünde; “Yaşama Hakkı”, “Kişi Dokunulmazlığı Hakkı”, “Sağlık Hakkı”, “Eğitim Hakkı”, “Dilekçe Hakkı”, “Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı”, “Konut Dokunulmazlığı Hakkı”, “Seçme ve Seçilme Hakkı”, “Çalışma Hakkı”, “Barınma Hakkı” ve “Beslenme Hakkı” bölümleri yer almaktadır. Öte yandan bahse konu olan bölümün ikinci alt başlığı olan “Temel Özgürlükler” kısmında; “Düşünce ve İfade Özgürlüğü”, “Basın Özgürlüğü”, “İnanç Özgürlüğü”, “Haberleşme Özgürlüğü”, “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü”, “Toplantı Hakkı ve Özgürlüğü” ve Sanat ve Bilim Özgürlüğü” bölümleri yer almaktadır.

Giriş kısmında ilk olarak devlet ile birey ilişkisine değinilmiş ve bahse konu olan bu ilişkinin nasıl olması gerektiği incelenmiştir. Nitekim bunun Antik Yunan’dan beridir üzerinde tartışılan bir konu olduğu ve o dönemlerde bu tartışmaların daha çok yurttaşlık eksenini üzerinden ilerlediği dile getirilmiştir.

Ardından günümüzde yurttaşlık kavramının hak evrensel çaptaki hak ve özgürlüklere dayandığı belirtilmiştir. Bu kapsamda John Locke ve Thomas Humphrey Marshall’ın yurttaşlık ve insan hakları üzerindeki çalışmalarına değinilmiştir. Nitekim insan hakları kavramının çok geniş bir spektruma sahip olduğu ve bu görüşün, insan haklarının doğuştan olduğunu, vazgeçilmez, devredilmez, sınırlandırılmaz ve evrensel olduğuna dayandığı dile getirilmiştir.

Daha sonra geçmişteki gibi günümüzde de temel hak ve özgürlüklere yönelik tehditlerin bitmediğinden ve insan hakları kapsamında birçok farklı ihlalin ve olumsuz durumun yaşandığından bahsedilmiştir. Bu bağlamda son olarak insan haklarının insanların yalnızca insan olmalarından kaynaklı olarak sahip oldukları haklar olduğu söylenmiştir.

Ardından kitap, “İnsan ve Hak Kavramları” isimli birinci bölümü ile devam etmektedir. Bu bölümde ilk olarak insan hakları kavramının “insan” ve “hak” kavramlarının birleşiminden oluştuğu belirtilmiş ve bu noktada İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin ilk iki maddesine vurgu yapılmıştır.

Daha sonra bölüm insan nedir sorusuna cevap aramış ve insanın her şeyden önce biyolojik ve toplumsal bir varlık olduğundan bahsetmiştir. Nitekim insanın toplumsal bir varlık olmasından kaynaklı olarak başka insanlarla bir arada yaşamasının gerekli olduğu, aksi halde insanın varlığını sürdüremeyeceği dile getirilmiştir. Aynı zamanda insanın dünyaya ve evrene açık olan, çevresinde değişiklik meydana getirebilen, hem kendisinin hem de çevresinin bilincini kavrayabilmiş olan, eylemlerine karşı sorumluluk üstlenen ve akıl sahibi bir varlık olduğu söylenmiştir.

Bu bağlamda insanın özgür ve özerk olmasının onu değerli kılan unsurlar olduğu dile getirilmiştir. Dahası, insanın önceden olmasının, tarihsel olmasının, seven, eğitilen, eğiten ve çalışan olmasının ve devlet kurma, sanat icra etme, teknik hayata geçirme noktalarında aktif olmasının ve konuşmasının, onun ayırt edici özellikleri olduğuna dikkat çekilmiştir.

Bu kapsamda insan kavramının tanımlanışında belli ilkelerin olduğu ve bu kavramların beş farklı konseptte incelenebileceği söylenmiştir. Bunlardan ilkinin insanı değerli yapan özelliklerin diğer canlılarda olmaması, ikincisinin insan yaşadığı her çağ ve toplumda insanlığın tüm özelliklerini içerisinde barındırdığı, üçüncü olarak insanın önce kendisini geliştirip daha sonra da insanlık için çalışması gerektiği, dördüncüsünün insanların doğuştan gelen özelliklerini geliştirmeleri gerektiği, beşinci ve son olarak da her insanın, insanların tamamının sahip olması gereken haklarla sorumlulukları koruması ve bilmesi gerektiği olduğu dile getirilmiştir.

Hakkın ne olduğu tartışmasıyla devam eden bölümde ilk olarak “Hak” kavramının meşru ve açık bir kurala uygun olan tanımlamalarının olduğu söylenmiştir. Aynı zamanda bir hakkın güvenceye alınmasının, o haktan yararlanan herkesin haktan

yararlanma durumunun korunmasıyla mümkün olacağı belirtilmiştir.

Ardından kitap, “İnsan Hakları Nedir?” başlıklı ikinci bölümü ile devam etmektedir. Burada ilk olarak, literatürde “insan hakları” ile “insanların hakları” kavramları arasında bir uzlaşma olmadığı, nitekim insan haklarının, insanların sahip olduğu ve olabileceği haklara kıyasla daha dar bir anlama sahip olduğu söylenmiştir.

Bu bağlamda hem özgürlükler hem de dokunulmazlık noktasında insanların istemleri olduğu söylenmiştir. Bunlardan ilkinin doğrudan insan olanaklarıyla alakalı olduğu ve insanların dokunulmazlık isteği olduğu, ikincisininse bireylerin olanaklarının geliştirilmesine yönelik istemler olduğu söylenmiştir. Nitekim ilk istemlerde devletlerin, insanların bu hak ve özgürlüklerini engellememeleri gerekirken, ikincisinde devletlerin bahse konu olan hak ve özgürlükleri bireylere sağlaması gerektiği öne sürülmüştür.

Daha sonra insan haklarının 1989 senesinden itibaren yeni dünya düzeninin resmi ideolojisi olduğu ve bu tarihten sonra ortaya çıkan savaşların hemen hepsinin de bu özgürlük, insan hakları ve demokrasi kavramları nedeniyle ortaya çıktığı öne sürülmüştür.

Bu bağlamda insan hakları düşüncesinde birbirinden farklı olarak üç geleneğin yer aldığı söylenmiştir. Bunlardan ilki “doğal haklar” geleneğidir. Bu geleneğe göre insanlar, doğumla birlikte tanrının verdiği haklara sahip olmaktadır.

İkinci gelenek ise “hukuk ya da devletin yükümlülüğü” geleneğidir. Buna göre de insanların sahip oldukları haklar, devlet tarafından korunmaktadır ve insanlar haklar ancak bu şekilde ulaşabilirler. Üçüncü gelenek ise “inşa edilmiş haklar” geleneğidir. Buna göre insan hakları hem şahıs hem de grup olarak çeşitli ödevleri ve görevleri tanımlamaktadır.

Ardından insan haklarının özgürlük, hukuk ve demokrasi gibi kavramlar ile bir mana kazandığı ileri sürülmüştür. Bu bağlamda “özgürlük” kavramı incelenmiştir. Nitekim bu kavramın, insanların, yani bireylerin bilince sahip olmalarından kaynaklı olarak eylem ve faaliyette bulunma potansiyellerine sahip

olmaları olduğu dile getirilmiştir. Sonrasında “eşitlik” kavramı incelendiğindeyse, her insan temel hak ve özgürlükler bağlamında eşittir ve insanların sadece insan olmalarından kaynaklı olarak bu haklara sahiptir yargısına ulaşılmıştır.

Bölüm daha sonra insan hakları kuşakları yaklaşımı ile devam etmektedir. Nitekim bu noktada ilk olarak “birinci kuşak haklar” incelenmiştir. Bu hakların, kronolojik olarak diğer haklara kıyasla daha önce ortaya çıkmış olan “sivil ve politik” haklar olduğu belirtilmiştir. Bu haklar bireylere aittir ve her insan bir toplum veya bir devlete üye olmasıyla bu haklara doğal olarak sahiptir. Bunlar aynı zamanda doğal haklar kapsamında da değerlendirilmektedir. Evrenseldirler. Dahası bu haklar klasik haklar olarak da adlandırılmaktadır.

Kitaba göre bu haklar aşağıdaki gibidir:

- Yaşam Hakkı ve Kişi Dokunulmazlığı
- Kişi Özgürlüğü ve Kişi Güvenliği
- Düşünce ve Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü
- İnanç ve İbadet Özgürlüğü
- Konut Dokunulmazlığı
- Mülkiyet Hakkı
- Eşitlik Hakkı
- Dernek Kurma Hakkı
- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı
- Çalışma Özgürlüğü
- Dilekçe Hakkı
- Seçme ve Seçilme Hakkı
- Kamu Hizmetine Girme Hakkı
- Tarafsız bir Yargıç Önünde Yargılanma Hakkı

Daha sonra ikinci kuşak haklar incelenmektedir. Nitekim bu hakların da İnsan Hakları Bildirgesi’nde buldukları ve “ekonomik, sosyal ve kültürel haklar” olduğu öne sürülmüştür. Nitekim bu haklara neden ikinci kuşak haklar dendiği sorusunun cevabı aranmış ve temel olarak bu hakların ikinci kuşak haklar

olarak adlandırılmalarının sebebinin, 1776 yılındaki “Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi” ve 1789 yılındaki “Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nde” yer almamış olmalarından kaynaklı olduğu söylenmiştir. Bu hakların aynı zamanda devlete aktif ve pozitif bir yükümlülük yüklemesinden kaynaklı olarak, pozitif haklar olarak da adlandırıldığı öne sürülmüştür.

Nitekim kitaba göre ikinci kuşak haklar aşağıdaki gibidir:

- Çalışma Hakkı
- Sendika Kurma Hakkı
- Grev ve Toplu Sözleşme Hakkı
- İşyeri Yönetimine Katılma Hakkı
- Dinlenme Hakkı
- Sosyal Güvenlik Hakkı
- Parasız Öğrenim ve Eğitim Görme Hakkı
- Kültürel Yaşama Katılabilme Hakkı
- Sağlık Hakkı
- Beslenme Hakkı
- Konut Hakkı
- Anne, Çocuk, Sakat, Yaşlı gibi korunmaya muhtaç kesimlerin korunmasıyla ilgili haklar.

Ardından kitap üçüncü kuşak hakların tanımıyla devam etmektedir. Nitekim bu hakların, uluslararası hukukta yer aldığı söylenmiştir. Bu hakların aynı zamanda “dayanışma hakları” olarak isimlendirildiği öne sürülmüş ve bunun iki sebebi olduğu belirtilmiştir. Bunlardan ilki, bu hakların kişi haklarından ziyade grup hakları olmasıdır. İkincisi ise bu hakların suçu şahıslara değil, tüm insanlığa ve insanlara yüklemekte olmasıdır. Bu haklar, dünya genelinde ortak bir hareket olması gerektiğini söylemektedir.

Bu haklarda, hakların taşıyıcılarının kişiler yerine gruplar ve topluluklar olduğu öne sürülmüştür. Dahası bu nedenle üçüncü kuşak hakların, insan hakları sınıfına dahil edilmesinin doğru olmadığı fikrine sahip olan araştırmacıların ve yazarların varlığından da bahsedilmiştir.

Kitaba göre üçüncü kuşak haklar aşağıdaki gibidir:

- Ekonomik Kalkınma Hakkı
- Dünya Ticaretinden ve Ekonomik Büyümeden Yararlanma Hakkı
- Barışçıl ve Uyumlu Bir Toplumda Yaşama Hakkı
- Temiz Hava Hakkı
- Temiz Suya Erişim Hakkı
- İnsanlığın Ortak Mal Varlığına Saygı Hakkı

Bu fikirlere göre grup hakları aslında o grubu oluşturan kişilerin haklarıdır.

Ardından kitap, İnsan Haklarının Tarihsel Kökeni ve Gelişimi” alt başlığıyla devam etmektedir. Bu gelişimin felsefe ve siyaset alanındaki gelişmelerle birlikte değerlendirilebileceği vurgulanmıştır. Öte yandan kimilerine göre bu tarihsel serüvenin, M.Ö. 1780 yıllarına, Hammurabi Yasaları’na kadar gidebildiği vurgulanmıştır.

Bu bağlamdaki ilk siyasal gelişme olaraksa 1215 yılında, İngiliz Kral John ile İngiltere Baronları arasında hayata geçirilen “Magna Carta” öne sürülmüştür. Magna Carta’nın her ne kadar insan hakları temelli bir anlaşma olmasa da siyasal temelleri ve düzenleme yöntemleri nedeniyle insan hakları açısından önemli olduğu dile getirilmiştir.

Öte yandan modern insan hakları düşüncesinin 18. Yüzyılın sonlarına doğru kabul gördüğü söylenen felsefi ve politik yazınlardan oluştuğu dile getirilmiştir. Bu kapsamda örnek olarak 1776 yılındaki Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi kullanılmıştır. Daha sonrasındaysa 1789 yılında Fransa’da ortaya çıkan İnsan ve Vatandaşlık Hakları Beyannamesi’nin önemine dikkat çekilmiştir. Her iki bildirmede de günümüz insan hakları düşüncesinden enstantaneler olduğu söylenmiş ve yine her iki bildirin de insan aklı, liberal toplum fikri ve doğal hukuk kavramı gibi düşüncelerden esinlendiği dile getirilmiştir.

Tüm bunların yanı sıra bu hakların, devletler hukukunda ve uluslararası yazınlarda yer almasının da bahse konu olan bu hakların yalnızca teoride değil, pratikte de önemli bir işlevselliğe

sahip olduğunu göstermekte olduğu söylenmiştir. Bilhassa 1948 yılında onaylanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin, insan hakları kapsamında oldukça temel bir metin olduğu ve bir anahtar görevi görmekte olduğu öne sürülmüştür.

Bu noktada kitap, "İnsan Hakları ve Özgürlükleri" başlıklı üçüncü bölümüyle devam etmektedir. Burada ilk olarak yaşama hakkına değinilmiştir. Yaşama hakkının, insanın ilk hakkı olduğu belirtilmiştir. Ardından kişi dokunulmazlığı hakkının bireyin temel haklarından biri olduğu, sağlık hakkının ise kişilerin hem ruhsal hem de bedensel manada ulaşabilecekleri en üst standartlara ulaşma hakkı olduğu dile getirilmiştir. Sonrasında eğitim hakkının, şahısların beceri ve yeteneklerini geliştirmek için yaptıkları eylemler olarak tanımlanabileceği söylenmiş ve dilekçe hakkının da demokratik hukuk devletlerinde insanların hak talepleri için kullandıkları bir hak olduğundan bahsedilmiştir. Özel yaşamın gizliliği hakkının, kişilerin kendilerine özgü yaşayış tarzları, davranışları olduğu, konut dokunulmazlığı hakkının, özel yaşamın gizliliği hakkı ile oldukça yakından ilgili olduğu, seçme ve seçilme hakkının bireylere hem devlet kademesinde yönetimde yer alacak kişileri seçme hem de yönetimde yer alabilmek için seçilme hakkını, dolayısıyla iki farklı siyasi hakkı verdiği, çalışma hakkının sanayileşme ile birlikte önem kazandığı ve toplumsal hayata entegre olduğu, barınma hakkının insanların konut ihtiyaçlarının onurlarına uygun bir biçimde çözülmesiyle alakalı olduğu, son olarak beslenme hakkının ise yaşamın devam edebilmesi için en önemli haklardan biri olduğu dile getirilmiştir.

Üçüncü bölümün son kısmında ise temel özgürlükler incelenmiş ve bu bağlamda, düşünce ve ifade özgürlüğünün insanların hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadan düşünmesi ve fikir üretmesi noktasında gerekli olduğu, basın özgürlüğünün düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanımı ile ortaya çıktığı, inanç özgürlüğünün devlet tarafından garanti altına alınması gerektiği, haberleşme özgürlüğünün bireylerin diğer bireylerle teknik araçlar kullanımıyla haberleşmesi anlamına geldiği, yerleşme ve seyahat özgürlüğünün bireylerin ülke sınırları içerisinde özgürce seyahat edebileceği manasına geldiği, toplantı hakkı ve özgürlüğünün vatandaşların problemlerini tartışmak için bir

araya gelme özgürlüğü olduğu ve sanat ve bilim özgürlüğünün de sanatsal faaliyetlerin hem içerik hem de yönelimlerinin engellenmesinin önüne geçilmesi amacını taşıdığı dile getirilmiştir.

Kitapta son olarak değerlendirme ve sonuç kısmında genel bir özet yapılmıştır. Bu bağlamda insan hakları kavramının insanın haklarını içerdiği, insanlığın gelişmesi ile birlikte gelişerek farklı anlamlar kazandığından bahsedilmiştir.

Kaynakça

Geçit B. (2022). İnsan Hakları Nedir?, İstanbul: Çizgi Kitabevi.